

Tradiții nemuritoare: „*Brezoaia*” sau „*Giumalul*” de la Domnești

deConf. univ. dr. George V Grigore

„Tradiția e singura merinde sufletească a neamului”

(Liviu Rebreanu)

La Domnești, în județul Ilfov, acolo unde a ajuns internetul și facebook-ul, iar vilele bucureștenilor se ridică semețe printre straturile gospodarilor, când nimeni nu se mai aștepta, a avut loc „fenomenul” istoric... S-a întâmplat să fie în a doua zi a Anului Nou, în anul 2016. Dacă dimineața a fost liniștită, iar casele gospodarilor păreau încă adormite, acestea toate n-au rămas așa, multă vreme. Când cocoșul a cântat de 10 ori, aerul potolit s-a umplut de zarvă. Venea vuiet mare, o duduială nemaipomenită și un zăngănit metallic necunoscut. Dinspre drumul principal se auzea o gălăgie de năvală, cu tălăngi și tobe, cu chioțe și muzică. Din ceața ce se ridica apărea o ceată de chipuri aparent nepieptănate, purtătoare de măști fioroase, ce stârnea larma. Înfofoliți în haine – bulendre ce atârnavă pe trupurile – siluete, ascunși sub bărbii din cânepă aspră sau paruri de mături, cu gură și ochi din cârpe colorate răsucite, cu dinți din bețe de chibrituri sau boabe de fasole, personajele se avântau năvalnic. Unii învârteau amenințător și bâte, dar noroc cu

muzicanții care veneau din urmă cu buna dispoziție. Altfel, ai fi crezut că vorba de vreo gălceavă locală. Trecătorii matinali nu erau totuși speriați, pentru că știau că este vorba de „Brezoaie”, de vechiul obicei strămoșesc, reaprins din nou, în vatra satului. Primăria anunțase evenimentul și parada din timp, dar oamenii prinși în activitatea cotidiană a începutului de An Nou, uitaseră parcă cu totul de aceasta și priveau curioși la alaiul ce avea în frunte un mire, o mireasă și un preot, urmați de mascații fioroși și zgomotoși. ca și semnificație a evenimentului, acesta reprezintă „...*un timp al purificării și al instituirii unei noi ordini, odată cu schimbarea anului. Care include elementele sociale, administrative, morale și, în general, civile*”, a precizat reabilul etnolog, dr. Doina Ișfănoni, cercetător la Muzeul Satului „Dimitrie Gusti” din Capitală, care a studiat cu acurie aceste obiceiuri strămoșești, zise și „păgâne”. Argumentul unei „noi ordini” chiar sună foarte modern, dar în cazul nostru iată o precizare foarte importantă: aceea că „Brezoaiele” din Domnești adună semne înrudite ale unor tradiții străvechi, din istoria lumii. Izvorul lor este unul precreștin, de dincolo de vechimea secolului I, î.Hr..

Semnificația „pragurilor timpului”

Despre dezordinea primordială a universului, urmată de moartea și reînvierea timpului în tradițiile precreștine, dr. Doina Ișfănoni a detaliat: „*În aceste mentalități – totdeauna la cumpăna dintre ani – perioada dintre 31 decembrie și 1, 2 ianuarie e un timp marcat ca fiind al haosului cosmic. De ce? Pentru că îndată cu anul încheiat se consumă și secundele astrale, când dispar împreună cu el vechile obiceiuri, legi – dintre cele dăunătoare, rele. Și, simultan, ele trebuie schimbate cu toate celelalte, bune, ale unui an nou. Sunt praguri ale transfigurării timpului, toate dedicate unui optim al vieții, favorizată și*

ocrotită de noile rânduieli ale inaugurării anului. Așadar, alaiul trebuie să recreeze un moment al începutului universal. Al unei mici cosmogonii, interpretate prin dans, gestică, ținută vestimentară și zgomote. Iar fiecare personaj din aceste ritualuri trebuie să redea sugestia prin care omul din spatele măștii reușește să alunge din comunitate tot ce e rău”. Că e așa, stă dovadă revitalizarea evenimentului de la Domnești, după 40 de ani de uitare. „Brezoaia”, sau „Giumalul” e un moment important al capitolelor vechi de istorie culturală și populară, ale locului. El și-a datorat prima ediție a reluării celor aflați în fruntea comunității, respectiv Primăria comunei Domnești și Consiliul Local. Aceștia au asigurat sprijinul logistic și material pentru reușita acestui demers remarcabil. Alcătuit de Doina Scripa – referent superior în cadrul primăriei – proiectul „Obiceiuri vechi, din vatra satului” anunță că se va desfășura pe o perioadă de cel puțin doi ani. Ei au avut ajutorul consistent și însemnat a doi experți, consultanți de specialitate. Dr. Doina Ișfănoni – cercetătorul etnolog la Muzeul Satului „Dimitrie Gusti” din Capitală – a dialogat încă din toamna trecută cu vârstnici ai localității, în mai multe rânduri, pentru documentarea la fața locului a evenimentului, dar a și cercetat lucrări de specialitate, cum sunt cele ale prof. Romulus Vulcănescu. „El a dat detalii ale spectacolului ritual de la Domnești. Și l-a marcat ca fenomen încă existent în 1960, desfășurat pe anumite coordonate de specificitate locală”, a precizat Doina Ișfănoni. Ei i s-a alăturat și Ecaterina Lazarenco – maestru, membru al Asociației coregrafilor ansamblurilor folclorice din România – care s-a ocupat de costumația mascaților și de coregrafia paradei. Alaiul personajelor gălăgioase, travestite în roluri specifice, a urmat un traseu pe drumurile comunei, de peste 8 km. Gerul zilei nu i-a împiedicat pe deghizați, nici pe gospodarii dinainte pregătiți de întâmpinare, să cinstească întâlnirea menită să spulbere relele anului încheiat și să aducă tot binele în cel proaspăt născut. Și au fost multe

popasuri, la casele gospodarilor din Domnești, iar mesele întinse i-au așteptat pe mesagerii paradei. Ospetia tuturor a însemnat: țuică și vin, grătare cu fripturi de porc, cârnați, jumări, pateuri, șuncă, măslina, slănină cu ceapă, covrigi, cozonac, plăcinte, apă minerală, sucuri, cafea și alte bunătăți. Doina Ișfănonia ținut să mai menționeze și faptul că: *„Aici avem „Brezoaie”. Și nu „Brezaie”, care în ritualurile tradiționale e reprezentată de capră (...) Îi spunem și „Giumal”. Sonoritatea lui e orientală, cu sensul de „carnaval”. Probabil a fost asimilat de comunitatea denumită istoric „la sârbi”. În realitate, ei sunt bulgarii care au fost prizonieri de Imperiul Otoman, în războiul ruso-turc din 1828-1829. Când s-au refugiat în Principatele Dunărene, ei s-au declarat sârbi și nu bulgari, de teama represaliilor”*. Doina Scripa, referent superior în cadrul primăriei Domnești, ne-a mai explicat următoarele: *„Ceremonialul e susținut de un grup principal de personaje: Moșul și Baba, Mireasa, Mirele – conduși de un Vătaf. Alte măști reprezintă relele unor profesii sau caractere umane: Vânătorul, Popa, Prostituata, Dracul, Cadâna, Proasta satului, Perceptorul etc”*.

Istoria măștilor populare românești începe cu creația măștilor primitive. Măștile primitive apar și se dezvoltă în baza activității materiale și spirituale a unor forme de civilizație și cultura incipientă. Din perioada primitivă, se transmit în perioadele următoare unele măști rituale legate de practica culegerii în natură, a vânătorii și a pescuitului, a prinderii și domesticirii animalelor sălbatice, a culturii solului etc. Masca-costum de brezoaie (brezoaie) este cea mai nedefinită dintre măștile zoomorfe cunoscute și utilizate pe teritoriul țării noastre deoarece partea ei superioară care corespunde „capului măștii”, poate prezenta când chipul unei păsări sălbatice (barză, vultur, cocoș de munte), când chipul unui patruped (lup, câine, vulpe). S-ar putea chiar ca masca-costum de brezoaie să reprezinte și imaginea fantastică a

„păsărimăiastre”. În Transilvania măștile-costum de animal nedefinit se numesc uneori și „măști de borițe”. Din cauza caracterului lui zoomorfic nedefinit „măștile de boriță” ar putea fi confundate cu măștile de „turcă” și de „clanță”. Masca costum de brezaie reprezintă morfologic mai multe soiuri de animale, deoarece capul măștii e uneori atîta de confuz creat, încât nu poate fi sesizată în conformația lui nici o trăsătură zoologică reală. E o hârcă nedefinită (de la Dealul-Muntele Căpățânii, al Păpușii, al Fantoșei, ce se ridică din mormântul tumul, dâmb, piramidă), idee ce reiese de astfel și dintr-un vechi colind muntenesc:

„Brezaia moșului

Pe coada cocoșului

Pe sutana popii,

Cloncănitul dropii.

Nu te da,

Nu te lăsa,

Că mă leg de hârca ta...”

Faptul acesta este subliniat și de costumul măștii care vrea să reprezinte într-un mod abstract partea inferioară a corpului aceluiași animal nedefinit. În cazul acesta, costumul măștii e alcătuit, ca și la capră, din „scoarțe”, sau „broboade” viu colorate, de care sunt prinse și peste care atârnă panglici de pânză sau de hârtie, foite de staniol, ciucuri și clopoței. În ansamblul lui numele de „brezaie”(brezoaie) se referă la o transfigurare fantastică și bizară care reprezintă un demon teluric al fecundității din vechea mitologie agrară locală, a cărei echivalență trebuie căutată în numele și imaginile celorlalți demoni ai pământului din regiunea noastră istorico-culturală. Din perioada feudală sub

influența creștinismului „hârca de brezaie” a fost socotită „chipul schimbător al diavolului”, iar jocul brezaiei „jocul amăgitor al diavolului”. Dreptul canonic creștin a făcut mult timp până la începutul secolului al XX-lea, ca jocul mascat de brezaie să fie proscris, iar jucătorul cu masca sancționat, prin anatemizare. În Muscel, celui ce purta mască de brezaie i se interzicea să intre 7 ani în biserică, iar dacă murea în acest interval de timp era socotit impur și nu i se făcea slujba religioasă de înmormântare. La această „sancțiune” confesională se asociau și acte de „sancțiune laică”, de grup restrâns sau dezvoltat. Unii enoriași fanatici pândeau pe cetași, îi insulta în public, le rupeau măștile și le ardeau costumele. În ceata de jucători ai brezaiei se mai află astăzi masca-costum auxiliar de „unchieș” sau de „moș de brezaie”, care după supersiția populară, personifică pe „soția brezaiei”. Această mască de acolit simboliza vitalitatea masculină concepută sub forma senectuației virile. Sub șorțul zdențuit unchiașul sau moșul purta o machetă de falus, cu care își permitea obscenități comice și satirice (un zeu al timpului trecut ce avea încă virtuți falice).

În comuna Domnești din județul Ilfov, și satele învecinate, se întâlnește o formă de brezaie, în care accentul se pune nu pe o mască singulară cu câțiva comparași, ci pe o întreagă ceată mascată cu măști similare. Ceata de feciori se numește „brezoaie”. Ea este alcătuită din circa 50-60 persoane, din care demascați sunt numai căpitanul (vătaful), fluierașii și toboșarii, iar restul mascate, cu două soiuri de măști: unele zooantropomorfe, în care predomină monturi extravagante de penaje (aripi întregi de păsări domestice ce ating uneori un metru și jumătate înălțime) numite „chipuri” și altele antropomorfe fanteziste, în care predomină figuri caricaturale de draci, popi, călugări, doctori, alergători, babă, moș, proastă, mireasă, etc. Partea ce alcătuiește costumul măștii este improvizat din haine vechi, țoluri, cuverturi, de care se prind regulat sau neregulat diferite zdrențe (bucăți de material; fâșii)

multicolore. Din mersul cetei de brezoaie babele din sat smulg fășii din zdrențe pe care le întrebuințează apoi pentru a afuma copiii ce suferă noaptea de incontinență urinară sau de spaimă. Chipurile de brezoaie încep să fie confecționate încă de pe 5 sau 6 decembrie, pentru a fi terminate cu două zile înainte Anului-Nou. În toată această perioadă „închipuiții” (purtătorii de măști) învață „jocul clopotelor”, „jocurile cu fluier și tobă” și glumele pentru trecători. În ziua de Anul Nou, dis-de-diminează „ceata de închipuiți” încep jocul, luând casă de casă, de la un capăt la altul al satului. Pe drum chipurile de brezoi aleargă sau merg domol jucând clopotele. E în acest joc al clopotelor mult rafinament. Uneori clopotele sunt jucate pentru a produce un zgomot infernal, alteori pentru a simula o „bălângăneală” discretă și alteori pentru a sugera un mers ritmic, vioi. Ceata intră în curte la gospodar și întreabă dacă primește „brezoaia” și apoi încep jocul. Fluierașii și toboșarii țin isonul, o parte din mascați joacă hora, sârba sau bătuta, după gustul gazdei, cealaltă parte de mascați fac glume și provoacă buna dispoziție. În schimbul jocului primesc bani, merinde și de băut. Din ceată, cel cu chip de „proastă” se suie pe casă și joacă acolo cerând de mâncare. Jocul „proastei” pe casă este foarte gustat, „proasta” primind și o recompensă generoasă. Ceea ce impresionează în alaiul brezoaiei din Domnești este jocul „comparașilor” mascați, din preajma nucleului care dansează în isonul tobei și melodia fluierului. Adaptabilitatea jucătorilor la grupul familial pe care îl colindă se face spontan. Glumele lor sunt adecvate mediului. Intervin atât cât să provoace ilaritatea și dezarmarea celor mai refractari spectatori. *„Preoții și călugării dau binecuvântări antitetice celor dogmatice; doctorii și felcerii sfaturi contraindicate medicinei științifice. Moșul poartă o mascoidă sexuală cu care fuge după babă etc. Fără să fie un scenariu magico-ritualic, micile grupuri de jucători din ceata de mascați, improvizează din fiecă situație un episod de*

pantomimă sau mimodramă. Ingeniozitatea lor dramatică nu are limită în această privință”, ne mai informează organizatorii.

Un scriitor cu har, afirma că „*Degeaba păstrezi tradițiile, dacă nu le cunoști originea și nu le înțelegi*“. Avea perfectă dreptate. Pentru că, iată, „Brezoaiele“ de Domnești nu numai că și-au explicat simbolistica și forța, încă de la prima reapariție pe străzile comunei, după peste 40 de ani de tăcere. Oamenii acestei așezări le-au reînviat puterile, ființa și jocurile unei lumi misterioase, în care duhurile îi ajută pe săteni să biruie răul. Din ziua de Anul Nou, atunci când avea loc adevărata „Brezoaie” (prag al timpului dinspre trecut, spre viitor), locuitorii din Domnești au „trasgresat” evenimentul după Sfântul Vasile, în a doua zi a Anului Nou. Atunci sunt invocate spiritele cu mare zarvă, chiote și chipuri surprinzătoare ale măștilor purtate. Am aflat de la cercetători, specialiști în etnologie, că tradiția „Brezoaielor“ vine cumva din zona Dobrogei. Așa se face că sărbătoarea mai poartă un nume, acela de „Giurnal“, termen cu o sonoritate orientală, apropiată comunităților dobrogene, care s-ar traduce în „carnaval“, ca sens lejer al interpretării. Festivalul acestor măști și al zarvei iscate de apariția lor s-au bucurat de un mare succes în comunitatea domneșteană. În plus, îndemnul participării cât mai multor săteni, a avut priză la gospodari. Aceștia au participat cu costumație personală completă (mască, haine, clopote)..

Farmecul și originalitatea prezentului

Așadar, Doina Ișfănoni a spus: „*Lucrurile s-au canalizat pe un făgaș al întăririi autenticității. Mă refer în primul rând la ținuta care caracterizează „Brezoaiele“, pentru că, împreună cu dl viceprimar Ștefan Costel, am încercat – și de astă dată chiar am reușit – să readucem întregul arsenal de travestiri la substanța mitologică a mesajului ce trebuie transmis. Un exemplu e masca omului-pasăre. Alt*

fenomen minunat e apariția copiilor. Prospețimea vârstei lor preia lejer gestica și comportamentul “Brezoaielor”. Ei sporesc ceata, iar efectul sonor e dintre cele mai autentice și spontane, amplificând atmosfera cu tot ce fac ei, tonic. Costumele lor de acum sunt mire și mireasă, tot felul de țărani și fete. Apoi, avem același popă și diavol, cuplurile care anunță de fapt disputa dintre bine și rău, preot și diavol, moș și babă, proasta satului, cadâna, vânătorul, doctorul și altele”, a afirmat specialistul. În plus, am reținut că „Brezoaietele” sunt, purtătoare ale simbolurilor care năvălesc în viața satului, fără să întrebe pe nimeni. Fără să ceară voie. Aceste duhuri întruchipate de măști sunt autoritare și fac numai ce vor. Să fim bine înțeleși: ele sunt personaje pozitive, dincolo de urâtenia și exagerările măștilor. Jocurile cu măști alungă răul care a rămas cuibărit pe ulițe, pe la răspântii de drum, în ogrăzi, în acareturile din afară ale gospodăriei, în întregul spațiu al comunității, trecând pragul către un An Nou, un timp nou, curat și luminat.

Surse: ziarulnatiunea.ro; jurnaluldeilfov.ro

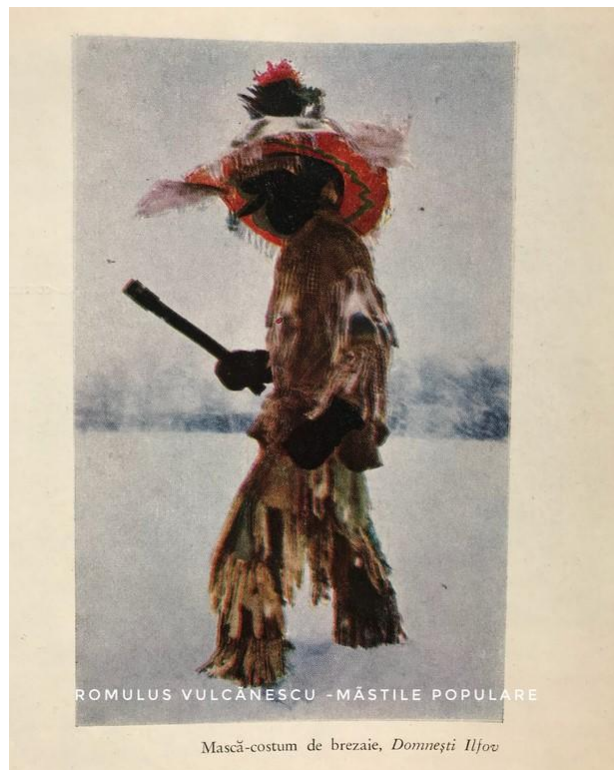
Bibliografie:

- 1) Romulus Vulcănescu- „*Măștile Populare*” –Editura Științifică, București, 1970;
- 2) Alexandra Negrilă – „*Masca de brezaie/brezaia*”, pe www.etnotique.ro.

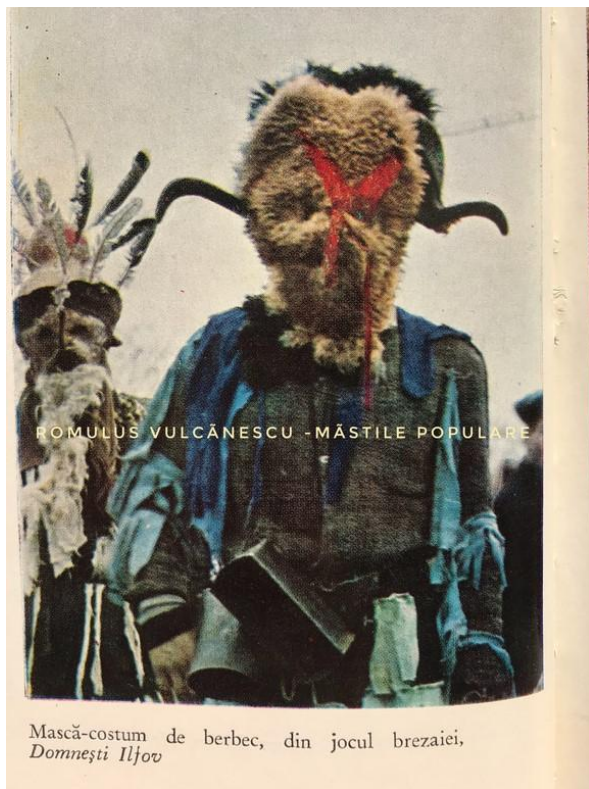
Mască-costum de brezaie, Domnești Ilfov

OMULUS VULCĂNESCU - MĂȘTILE POPULA

Măști-costume din brezaie, *Domnești Ilfov*

Mască satirică de felcer, *Domnești Ilfov*

